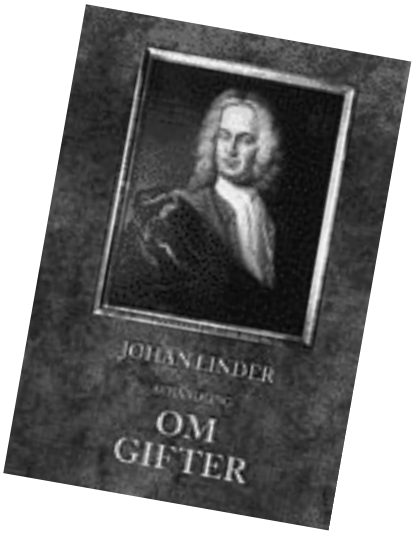
Bokredaktör: Gun Berefelt Tel: 08-790 34 80

Gift får man i gyllene kärl

Bo Holmstedt, Hans Moëll, red. **Avhandling om gifter (De venenis), Johan Linder.** 200 sidor. Stockholm: Apotekarsocieteten, 1998. Översättning av Arne Jönsson och Arne Olsson. ISBN 91-8627-475-9.

Recensent: Bengt Lindskog, professor emeritus i medicinens historia, Köpenhamn.

Sjuttonhundratalet var både den kulturella blomstringens och det sociala armodets sekel. Läkekonsten stod inte högt. Sverige låg i utkanten av den europeiska kulturkartan. Stormaktsväldet var i sin slutfas.

I den miljön växer kultur fram i vårt land. Läkarna har en icke oväsentlig del däri. De flesta var synnerligen välutbildade och följde med sin tid. Johan Linder är ett tidigt bra exempel på detta. Han var verksam fram till 1727, då han dog 46 år gammal. Efter en tid som praktiserande läkare i Stockholm blev han 1719 assessor i Collegium Medicum och adlades samma år. Enligt tidens sed avslutade han 1706 sin läkarutbildning med en disputation utomlands. Avhandlingen hette »Om gifter». Ämnet synes ha fascinerat honom i det att han gav ut en bearbetad upplaga 1707. Han blev en flitig författare och god representant för sitt skrå. Det förklarar intresset för hans avhandling.

Skickligt gjord jubileumsbok

När Svensk förening för toxikologi firade sitt 25-årsjubileum 1994 föreslogs att denna bok, som är den första inom ämnet skriven av en svensk skulle ges ut i översättning. Med stöd av Apotekarsocieteten och Crafoordska stiftelsen har ovanstående fem utvalda personer arbetat med uppgiften att i en kommenterad utgåva presentera Linders ungdomsarbete för oss. De har alla gott rykte, vilket garanterar för kvaliteten i arbetet.

Det är både en lyckad satsning och ett lyckat resultat. Boken har blivit mycket gedigen i sina kommentarer, som spänner över breda fält. Linder ger två till åtta referenser per sida till äldre och samtida litteratur. Det är mycket ovanligt för sin tid. Många av dem har redaktionen sökt upp och presenterar både i bild och ord för läsarna. Det är skickligt gjort och ger läsaren den breda bakgrund som är nyttig vid läsning av 1700-talslitteratur.

1700-talets teorier om gifters verkan

Bland det stora antal teorier som Linder för fram om gifters verkan hittar man några som kan passa in i nutida tänkesätt, men annars är det 1700-talets sätt att tänka som demonstreras fint. Linder förkastar vanan att dricka sprit. Han citerar en författare som anger att människor i vinodlande länder är korta till växten och bleka i ansiktet av allt vindrickandet. Alkohol uppges vara blödningsstoppande, men Linder anger också att flitigt bruk av »livets vatten» gör det till dödens vatten. Cannabisruset beskriver han. Linder har en medicinsk uppfattning som säger att kroppen är som en maskin. När skadliga ämnen kommer in i kroppen, river och sliter de hål på vävnaderna och åstadkommer på så sätt sin giftverkan.

Man läser ju en sådan här bok med ögon som redan sett 250 år framåt i tiden. Då kan texten lätt få ett löjets skimmer över sig, i synnerhet alla de anekdotiska referenserna. Ser vi lite djupare blir det lätt att tränga in i 1700-talets tankevärld. Jag är säker på att den tidens studenter läste denna och andra liknande böcker med stor iver. Även Linné bör ha tillägnat sig den. Ett litet förargligt feltryck i bildtexten på sidan 109 kan ändras till en eventuellt kommande upplaga.

Den här boken är rikligt illustrerad. Man har hämtat bilder från aktuell tid. Ofta visar man titelsidan av en skrift, och man har placerat in bilderna i texten i sitt rätta sammanhang. En särskild eloge vill jag ge till översättningen. Språket har anpassats till modern svenska, men ändå finns uttryck kvar som gör att tidskaraktären inte försvinner. Det måste ha krävt ett stort arbete.

Blivande raritet

Genom sitt vackra utseende och överkomliga pris bör envar historiskt intresserad läkare och andra inom medicinens värld passa på tillfället att skaffa den. När den är slutsåld kommer den att bli en raritet. Många institutionsbibliotek behöver lite bakgrundslitteratur till alla sina moderna tidskrifter, då passar denna bra. •

Genomgång av Läkemedelsskadenämndens bedömningar

Edvard Nilsson, red. **Yttranden av Läkemedelsskadenämnden 1979–1998.** 337 sidor. Stockholm: Carlsson Law Network, 1998. Pris ca 370 kr. ISBN 91-7223-44-4.

Recensent: Carl E Sturkell, f d lagman och tidigare ordförande i patient- och läkemedelsskadenämnderna, Katrineholm.

Läkemedelsförsäkringen, som trädde i kraft den 1 juli 1978, ger ersättning enligt en skälighetsbedömning för skador av kroppslig art som med övervägande sannolikhet har orsakats genom användning av läkemedel. Principiella eller tvistiga ersättningsfall kan hänskjutas till en särskild nämnd, Läkemedelsskadenämnden, för utlåtande. Under de år som hittills gått har nämnden avgett yttrande i omkring 500 fall.

Viktigare yttranden av nämnden har publicerats i den av Sveriges försäkringsförbund utgivna referatserien »Rättsfall försäkring och skadestånd» (RFS). Detta har skett dels årsvis sedan år 1990 i form av en särskild avdelning av referatserien, dels för åren 1978–1989 i ett fristående häfte. Detta har lett

till att det varit ganska invecklat att skaffa sig en överblick över nämndens praxis.

En samlad bild av utvecklingen under 20 år

Justitierådet Edvard Nilsson, nämndens nuvarande ordförande, har därför gått igenom yttrandena från nämndens första 20 år i syfte att åstadkomma en samlad bild av utvecklingen och låtit publicera resultatet av sin genomgång i »Yttranden av Läkemedelsskadenämnden». Boken innehåller utförliga referat av viktiga yttranden från Läkemedelsskadenämnden som belyser väsentliga frågeställningar vid tillämpningen av ersättningsbestämmelserna. Särskilt kan nämnas sådana frågor som huruvida en skada har orsakats genom användning av läkemedel och huruvida den som har tillfogats en skada skäligen bör få ersättning eller inte. Edvard Nilssons genomgång har resulterat i en systematisering av materialet som är föredömlig och synnerligen överskådlig.

Läkemedelsförsäkringen en underutnyttad resurs

Läkemedelsförsäkringen har funnits sedan år 1978, men trots detta är den alltjämt en underutnyttjad resurs. Läkarkåren borde vara mera aktiv när det gäller att ta initiativ till anmälningar. Den nu aktuella boken är därför av stort värde för läkarna när det gäller att sätta sig in i de förutsättningar som gäller för att en patient skall kunna få ersättning från Läkemedelsförsäkringen. Lika viktigt som det är att ersättningsbara fall anmäls är det att läkarna inte genom alltför positiva formuleringar inger sina patienter för stora förväntningar.

Ett frivilligt åtagande

I motsats till Patientförsäkringen, som numera sedan den 1 januari 1997 är reglerad genom lag, är Läkemedelsförsäkringen alltjämt ett frivilligt åtagande av medlemmarna i Läkemedelsförsäkringsföreningen. Försäkringsgivare är för närvarande försäkringsbolaget Zürich vid vars huvudkontor i Stockholm det finns en avdelning som sysslar med reglering av läkemedelsskador.

Bok av stort värde för läkare

Boken (LY) innehåller ett omfattande sökordsregister, som gör det lätt att hitta bland referaten. Den upptar också de för närvarande gällande ersättningsbestämmelserna från år 1993 med kommentarer. Dessa ersättningsbestämmelser har paragrafvis försetts med hänvisningar till referaten, vilket ytterligare underlättar sökningen. Dessutom redovisas tidigare ersättningsbestämmelser. Läkemedelsförsäkringen befinner sig i skärningspunkten mellan juridik och medicin. Boken avslutas därför med en medicinsk och en juridisk ordlista med förklaringar av de fackuttryck från dessa områden som förekommer i referaten.

Boken bör vara av stort intresse för många av Läkartidningens läsare. •

Naturvetenskapens relation till andligheten

Ken Wilber. **The marriage of sense and soul: Integrating science and religion.** 214 sidor. New York: Random House, 1998. ISBN 0-7679-0343-9.

Recensent: Tore Södermark, privatpraktiserande i invärtesmedicin, Stocksund.

Ken Wilber är av oklara skäl en i Sverige ganska litet läst filosof. Han har skrivit en rad av förnämliga betraktelser i filosofi och psykologi genom åren, och hans näst senaste bok »The marriage of sense and soul», som kanske är hans bästa, förtjänar ett omnämnande. Den innehåller det mesta av hans världsbild som skapats genom en mycket stor beläsenhet i västerländsk filosofi, från Platon, Plotinus och Kant till mer moderna röster från europeisk och amerikansk filosofi och också från hans erfarenhet som buddist och från österländsk kontemplativ erfarenhet (Nagarjuna, Aurobindo m fl).

Motverkar reduktionismen

Boken är särskilt värdefull genom hans genomtänkta sätt att motverka det reduktionistiska tänkandet som går ut på att evidensbaserad medicin skulle handla enbart om positivistisk vetenskap, då det i själva verket finns utmärkt empirisk erfarenhet som vilar på flera fakulteter. Han har gjort en sammanfattning av de fyra »kvadranter» som alltid måste jämföras, nämligen den materiella och den sociala, som han kallar den högra, och den interna och kulturella, som är den vänstra, och ställer dessa samman med »De tre stora» från österländska tankar (och från Freud) nämligen Jag, Vi och Det – Det sköna, Det moraliska och Det sanna och hur dessa påverkas av sättet att se, med materiella ögon, med tankens ögon och med andliga ögon.

Han får oss att förstå att de reproducerbara bevisen är viktiga inom alla fakulteter men att utgångspunkterna är helt olika, att den inre vänstra sidan måste tolkas för att bli begriplig och att den andliga dimensionen är kontemplativ, icke desto mindre reproducerbar, men inte materiell.

Viktig bok för alla vårdarbetare

Det är en viktig bok, och lättläst, för alla vårdarbetare som behöver stöd för erfarenheten och tanken att vård och läkekonst är något mer än statistiska samband och materiell vetenskap. Inte minst tar den död på all »New age»-kultur, som för det mesta endast är ett regressivt sökande efter ett barnsligt paradis. Men författaren påtalar även Upplysningens och Modernitetens trista enfaldighet som måste söka materiella bevis för att förstå tankens och andens världar. Inte »Det sanna» i och för sig utan när »Det sanna» – »Det» – vill dominera över »Det sköna» (min inre värld) och »Det moraliska» (vårt kulturella sammanhang). Bl a kan man jämföra med Martin Bubers tankar om relationer.

Läs Ken Wilber – denna bok och även annat från hans stora produktion. •

Vad kostar boken?

Det händer att den uppgift om bokpriset som Läkartidningen uppger i recensioner inte stämmer med det pris bokhandeln begär.

Vi har successivt övergått till att ange priset i utgivarlandets valuta, eftersom många faktorer gör att ett omräknat pris lätt blir missvisande. Valutakursen kan variera, bokhandelns omkostnader likaså.

Vi vill ge våra läsare rådet att kontrollera priset med bokhandeln innan boken beställs. Det händer att kostnaden för en bok blir upp till dubbelt så stor som en direkt omräkning efter valutakursen antyder.